

PELGRIMAGE NAAR SANTIAGO

VERSLAG VAN EEN FIETSTOCHT VAN ROLDE
NAAR SANTIAGO DE COMPOSTELA
(21 MEI 2003 TOT 25 JUNI 2003)

Met Dante op de fiets naar Santiago de Compostela

Afgelopen zomer had ik de gelegenheid mijn werkzaamheden in de Samen op Weg gemeente Assen-West te onderbreken en mijn vijfjaarlijkse studieverlof op te nemen. Hoewel men bij de term studieverlof wellicht in eerste instantie denkt aan een verblijf in een studeerkamer achter een bureau vol boeken, heb ik er voor gekozen mijn studieverlof grotendeels te besteden aan een pelgrimage op de fiets naar Santiago de Compostela in Galicië. Deze stad in het land der Kelten ligt ten noorden van Portugal, niet ver van de Atlantische kust en pal ten zuiden van Ierland.

Zie, daar is de heilige apostel voor wie de mensen Galicië bezoeken
De Goddelijke Komēdie, Paradijs XXV

Tijdens de fietstocht heb ik mij behalve door de wederwaardigheden onderweg ook laten inspireren door het grote dichtwerk van Dante Alighieri, *De Goddelijke Komēdie*.¹ Dante werd geboren in Florence in 1265 en stierf in ballingschap te Ravenna op 14 september 1321, op zesenvijftigjarige leeftijd.

Dante en Sint Jacob

Dante's boek is eigenlijk een verslag van een pelgrimage die hij maakt op weg naar God. Het is een denkbeeldige reis die hij, volgens Gods wil en op voorspraak van Maria, maakte door de drie rijken van het hiernamaals: *Inferno* (Hel), *Purgatorio* (Louteringsberg) en *Paradiso* (Paradijs). De dichter gaat daarin door de diepte van de hel, hij beklimt de louteringsberg tot aan het aardse paradijs, om ten slotte vandaar op te stijgen tot de ongekende hoogten van het hemelse paradijs. De aanleiding voor deze dichterlijke pelgrimage had waarschijnlijk te maken met het feit dat Dante politiek in ongenade was gevallen. Hij werd als ongewenst persoon zijn geliefde geboortestad uitgejaagd om daar nooit meer naar terug te keren. In de bloei van zijn leven was hij de weg in zijn leven kwijtgeraakt en ging hij op zoek naar een nieuwe zin. In de openingsregels van zijn boek geeft hij dat zo weer²:

*Op t midden van ons levenspad gekomen,
Kwam ik bij zinnen in een donker woud,
Want ik had niet de rechte weg genomen.*

Sint Jakob of Sant Iago is één van de mensenzielen die Dante op zijn reis ontmoet. De helft van Canto XXV van het *Paradijs* wordt gevuld door een gesprek tussen Dante en Jakobus de Meerdere, die hier als de apostel der hoop wordt opgevoerd. Jakobus de Meerdere, één der zonen van Zebedeüs en broer van de

¹ Dante Alighieri *De goddelijke komēdie*, Vertaald, ingeleid en toegelicht door Frans van Dooren, Ambo Amsterdam 1998 (gewicht 800 gram). In deze vertaling wordt het gedicht weergegeven als verhalend proza.

² Deze regels komen uit de vertaling op rijm en maat door Ike Cialona en Peter Verstegen (Athenaeum, Polak en Van Gennep Amsterdam 2001). Verderop in het artikel worden citaten uit zowel deze als de hier boven genoemde vertaling weergegeven. De teksten in de kaders zijn mij door meelevende vrienden en gemeenteleden aangereikt voor, tijdens of na de reis.

apostel Johannes, was één van de meest geliefde discipelen van Jezus. Hij stierf in 44 na Chr., tijdens het bewind van Agrippa I, als eerste van de apostelen de marteldood³. Zijn lichaam zou volgens de legende na zijn dood zijn overgebracht naar Spanje, dat één van zijn werkterreinen was geweest. In elk geval was zijn graf in Santiago de Compostela al in de tijd van Dante het doel van talrijke pelgrimages.

Waarom pelgrim, waarom gaat gij?

Al vanaf de negende eeuw trokken pelgrims, ook uit onze streken, naar Santiago. In de middeleeuwen trok de pelgrim op de eerste plaats uit devotie voor Sint Jacob. Men ervoer het leven zelf als een pelgrimage: tussen de moeiten van het leven was je op weg naar de hemel. In de onzekerheid van de wereld was het geloof daarbij de enige zekerheid. Maar dan wel een zekerheid die voortdurend werd aangevochten, door duivels en heksen, weerwolven en monsters. In dit geloof klampte men zich vast aan tastbare bewijzen: relieken en relikwieën, bewijsmateriaal om zichzelf te overtuigen. Steeds weer opnieuw was men op zoek naar concrete waarnemingen om dat geloof te sterken. Dat leidt tot onrust en ongedurigheid. Men vertrekt uit onrust, maar heeft in den vreemde heimwee naar huis. En vindt geen rust dan alleen bij God, een gemoedstoestand die in onderstaand vers tot uitdrukking wordt gebracht:

*Aan 't eind der pelgrimsreize
zal voor mijn oog verrijzen
uw grote eeuwigheid.
O eeuwigheid, gij schone,
mijn hart wil in u wonen,
het vindt geen thuis in deze tijd.⁴*

Maar, zo schrijft Clemens Sweerman⁵: Ook meer aardse motieven moeten genoopt hebben tot het aangaan van het grote avontuur. Boerenzoons, gedreven door honger en horigheid; monniken, ontvluchtend aan orde en regelmaat; schuldenaars die geen andere uitweg meer zagen. Ook ging men vaak de tocht aan als inlossing van een gelofte. Of als boetedoening, vrijwillig of opgelegd door een biechtvader of burgerlijk rechter, wanneer men een misdrijf had begaan.

³ Handelingen 12:2

⁴ Liedboek voor de Kerken Gezang 389:4

⁵ Clemens Sweerman, *St. Jacobs Fietsroute. Langs pelgrimswegen naar Santiago de Compostela*, Uitgeverij Pirola Schoorl 2000-2002 (drie delen)

PILGRIM

Pilgrim, how you journey
on the road you chose
to find out why the winds die
and where the stories go.
All days come from one day
that much you must know,
you cannot change what's over
but only where you go.

One way leads to diamonds,
one way leads to gold,
another leads you only
to everything you're told.
In your heart you wonder
which of these is true;
the road that leads to nowhere,
the road that leads to you.

Will you find the answer
in all you say and do?
Will you find the answer
in you?

Each heart is a pilgrim,
each one wants to know
the reason why the winds die
and where the stories go.
Pilgrim, in your journey
you may travel far,
for pilgrim it's a long way
to find out who you are...

Pilgrim, it's a long way
to find out who you are.....

from Enya's CD "A day without rain"

Men moest dan onderweg bidden voor het zielenheil van zijn slachtoffer en dat van zichzelf. Bovendien was de gemeenschap zó voor een tijdje verlost van een lastpak en misschien kwam hij wel niet weerom. De pelgrimstocht is tegelijkertijd ballingschap en boete, bedevaart en godsgericht.

Zo was het vroeger. Maar waarom begint iemand nu heden ten dage - aan zo'n onderneming: een tocht van een kleine 2800 kilometer van Drenthe naar Galicië? Te voet of op de fiets, maar wel op eigen kracht. Vooraf spelen verschillende overwegingen daarbij een rol. Achteraf is het moeilijk aan te geven wat nu echt de doorslag gegeven heeft. Paula van Cuilenburg⁶ geeft het advies om vijf redenen te bedenken om niet te gaan en vijf om wel te gaan. Laat ik dat advies eens opvolgen en een paar van die redenen aan u doorgeven.

Waarom niet gaan?

Het is opvallend hoe gemakkelijk de argumenten om niet te gaan zich opdringen. Ze worden door de omgeving en het eigen geweten aangedragen. Het kost dus niet zoveel moeite om een lijstje samen te stellen. Ik zal er een paar noemen:

Het we kunnen je niet missen argument

Dit is natuurlijk een sympathiek argument, en verdient alle aandacht. Kun je de verjaardag van je vrouw, de familiedag en het uitstapje van de kerkenraad wel missen? Draait de wereld wel door als jij er niet bent? Iedereen wil toch graag op een voetstuk staan, het is dus wel verleidelijk om hier aan toe te geven.

Het we zijn bezorgd argument

Stel dat je iets ernstigs overkomt onderweg, hoe kom je dan weer thuis? Het is een reëel argument dat alle aandacht verdient. Het is goed om in ieder geval van te voren te bedenken dat er iets mis kan gaan. Vlak voor het begin van de reis steekt bij mij ook de twijfel de kop op. Je kunt je op bepaalde punten trainen, maar feit is dat er in Drenthe geen bergen zijn. Hoe zal het gaan als ik in de Pyreneeën terecht kom? Zal ik fysiek en mentaal in staat zijn de reis af te maken? Of zal ik met hangende pootjes terug moeten keren?

Het gewetensvolle argument

Kun je het wel maken - zoals een collega in zijn column⁷ schreef -: een vakantie-reisje in de baas z'n tijd? Dit is natuurlijk een heel sterk argument, want het doet een beroep op je geweten en je arbeidsethos en je bent tenslotte belast met een calvinistische traditie. Is zo'n fietstocht nu wel een verantwoorde invulling van een studieverlof? Met andere woorden: is het alleen maar vakantie of heeft de gemeente er ook iets aan?

Waarom wel gaan?

Argumenten om iets niet te doen zullen er altijd zijn. Ik concentreer me daarom liever op argumenten om wel te gaan. Ik heb mijzelf de vraag gesteld: Waarom

⁶ *Leven als pelgrimsreis Over de zoektocht naar je bestemming* Onder redactie van Paula van Cuilenburg, Boekencentrum 1997

⁷ Harry Harmsen, "Kr-assen", in: *Kerkblad, veertiendaags informatie- en opinieblad SoW-gemeente Assen*, 12^e jaargang nr. 19.

ga ik niet naar Santiago de Compostela? En het antwoord dat ik mezelf gaf was: Ja, waarom ga je eigenlijk niet? Stap op de fiets en ga! Er zijn argumenten genoeg om het wel te doen. Om maar een paar te noemen:

De dingen op een rijtje zetten

Ik had behoefte om een aantal vragen die bij mijzelf leefden te overdenken en op een rijtje te zetten, met name met betrekking tot mijn eigen spiritualiteit in relatie tot mijn leven en werken. Een eenzame tocht van een week of vijf leek me daarvoor een goede gelegenheid. Zo'n reis dwingt je de confrontatie met je zelf aan te gaan, een advies dat psychiaters geven als je wordt getroffen door een burn-out. Maar daar hoef je natuurlijk niet op te wachten. Wellicht helpt zo'n reis juist om zoiets te voorkomen.

Ervaren hoe het is om op weg te zijn

Een pelgrimsreis kan worden gezien als symbool van de reizen die mensen maken in de loop van hun leven. Ja, zelfs van de grote levensreis. Hoe is het om een initiatief te nemen, om een project te beginnen, om onbekende wegen in te slaan waarvan je van te voren de uitkomst niet weet? Op een bepaalde leeftijd speelt de gezondheid daarbij een rol; beweging en inspanning zijn dan niet verkeerd. Het lijkt dan niet verstandig om te wachten op de vut of pre-pensioen. Tegen de tijd dat je er aan toe bent ben jij er niet meer of is de vut afgeschaft.

Verantwoorde besteding van een studieverlof

Van te voren had ik al het vermoeden dat wat goed is voor de pastor in sommige gevallen ook goed is voor de kudde. Tijdens de pelgrimage werd dat alleen maar bevestigd. Ik heb ervaren dat het goed is als een pastor het aandurft zichzelf tegen te komen met al zijn tekortkomingen, als hij ervaart wat het is om helemaal stuk te zijn en niet verder te kunnen, als hij op weg durft te gaan ook al is de uitkomst niet zeker.

Het thuisfront staat er achter

Zonder de stimulerende steun van het thuisfront zou het hele project in ieder geval niet mogelijk zijn. De Jakobsschelp die mijn schoonzus me meegaf voor kracht en voedsel onderweg heeft zeker geholpen om de moed er in te houden.

Begin van de reis

Op 21 mei AD 2003 is de reis officieel begonnen. Niet in mijn woonplaats Assen maar in het nabijgelegen Rolde. Hoewel Assen veel moois te bieden heeft, moet worden vastgesteld dat zij geen Jacobuskerk heeft. En er is geen betere plaats om een reis naar Santiago te laten aanvangen dan juist in een Jacobuskerk. Santiago betekent immers Sint Jacobus. In de kerk van Rolde is nog een grafsteen te zien waarop drie jacobsschelpen zijn afgebeeld. Dit geeft aan dat er vroeger al verbindingen waren tussen Rolde en Santiago. Het begin van de reis werd bekrachtigd door het plaatsen van het stempel van de Jacobuskerkgemeente. Het is het eerste stempel op de *credencial del peregrino*, de geloofsbrief van de pelgrim; onderweg zullen er regelmatig stempels bijkomen. Het is het begin van

een lange fietstocht. Onderweg heb ik een dagboek bijgehouden waaruit ik nu een paar stukjes zal overnemen.⁸

Waar ben ik aan begonnen!?

*dat ik de hoop om ooit boven op de heuvel
te komen opgaf.*
De Hel, Canto I, 54

Ik had niet gedacht dat het al zo snel zou gebeuren. Maar al op de derde dag, 23 mei, beland ik in een diep dal, juist als ik probeer een vergeleken bij wat nog voor me ligt klein heuveltje te bedwingen.

De fietsdag is niet om over naar huis te schrijven. Regen, tegenwind. Op een gegeven moment heb ik het gevoel alsof ik zelf slachtoffer ben van een van Dante's macabere grappen. Ik word in de buurt van Arnhem een donker woud ingeleid. De regen valt gestaag, het water druipt langs mijn nek en mijn rug. Het pad stijgt aanmerkelijk voor Drentse begrippen. Het ergste is dat door de aanhoudende regen het zandpad veranderd is in een pad van zuigend slik. Het lijkt alsof de wielen van mijn fiets zich vastzuigen in de modder.

Uiteindelijk kom ik tot een volledige stop. Ik sta op het punt alle hoop te laten varen, als ik wordt aangesproken door twee wandelaars. Zij bevestigen mij in mijn wanhoop. Het is toch ook geen weer om te gaan fietsen. Waarom ga je niet terug en probeer je het een andere keer opnieuw? Ik ben de aantrekkelijke kanten van deze visie nog aan het overwegen als een tweede stel wandelaars op mijn pad komt. Zij bemoedigen mij met de mededeling dat de top niet ver meer is en dat boven de beloning wacht.

Na deze woorden en een chocoladereep voel ik nieuwe kracht in mij stromen en zet ik door. De beloning ervaar ik even later als ik zonder enige lichamelijke inspanning met een gangetje van 35 km in Oosterbeek naar beneden suis, waar het Drielse veer al op de Rijn ligt te wachten en een zwijgzame veerman mij overzet. Veertig cent, is al wat hij zegt, en ik heb niet de behoefte om daar iets aan toe te voegen.

Ik twijfel aan al mijn vermogens

*Het komt immers nogal eens voor dat een overijld uitgesproken oordeel de verkeerde kant opgaat, waarbij dan het gevoel een belemmering vormt voor het
verstand.*

Paradijs XIII, 118 ff

Op de negende dag, 30 mei, in de buurt van Condé sur Vesges val ik ten prooi aan hevige twijfel aan mijzelf. Het voortdurende stijgen en dalen beïnvloedt mijn beoordelingsvermogen.

⁸ Het volledige dagboek, aangevuld met informatie over Dante en foto's van de reis is te vinden op de website <http://www.tennapel.net/santiago>.

Een opmerkelijke ervaring is het verschijnsel "vals plat". Soms zou ik zweren dat de weg omlaag gaat, maar uit de hoeveelheid energie die ik moet aanwenden om vooruit te komen, blijkt het tegendeel waar te zijn. Die waarheid blijkt pas gaandeweg als je moeite neemt energie er in te stoppen. Dan blijkt een weg die vanaf een hellend vlak naar beneden leek te gaan toch omhoog te voeren. Weidse vergezichten wachten daar.

Hoe moet dat verder: een dominee die niet meer weet welke de weg is die naar boven leidt. Maar het kan nog erger:

Nu openbaren zich ook de nadelen van mijn handicap: ik heb een slechte oog-hand coördinatie, waardoor ik moeilijk links en rechts uit elkaar kan houden. Mijn intimi weten ervan: het is al aanleiding geweest voor vele misverstanden tijdens het autorijden. Maar op de fiets geldt elke verkeerd genomen afslag ineens veel zwaarder. De routebeschrijving is duidelijk genoeg. Maar zelfs als ik met eigen ogen op het papier voor mij een pijl naar links zie staan, presteren mijn hersenen het nog om dat zodanig te vertalen dat mijn handen de opdracht krijgen: Draai het stuur naar rechts. Het levert mij dagelijks vele onnodige kilometers op; zonder het kompas dat de familie V. mij heeft meegegeven zouden dat er nog veel meer zijn geworden. Het brengt mij wel in verwarring: als iemand door een aangeboren kenmerk en/of door de situatie waarin hij verkeert niet eens in staat is zekerheid te krijgen over basisgegevens als boven, beneden, links en rechts, wat is dan nog wel waar?

Ook onderwijs en scholing bieden geen uitkomst. Alles wat ik geleerd heb blijkt van genen nutte:

Als ik voorbijgangers aanspreek blijf ik geen Frans meer te kunnen spreken. Als ik het probeer komt er Indonesisch uit. Dat leidt tot (on)zinnen als: Pak tolong s il vous plait en vervolgens tot grote verwarring. Ik voel me als de reus die Dante op zijn reis tegen komt.

Deze ervaringen brengen mij in grote verwarring en maken mij er in ieder geval van bewust dat de manier waarop ik naar dingen kijk op vele manieren beïnvloed wordt, zowel door factoren in mijzelf als uit de omgeving. Hoe waar is het woord van Dante boven dit gedeelte!

Ik ben een gast en vreemdeling op aarde⁹

*Ik keek door alle zeven hemelkringen
En zag beneden mij de ronde aard
Zo klein dat ik een lach niet kon bedwingen.
Paradijs XXII, 133ff*

⁹ Liedboek Psalm 119:7

Op 3 juni als ik in de buurt van Poitiers fiets overvalt mij het gevoel dat de dichter van Psalm 119 en Dante op geheel verschillende wijze onder woorden brengen.

Ik voel me steeds meer vreemdeling. Vandaag fiets ik door landschappen die deels nog wel bekend voorkomen, maar deels ook vreemd zijn. Door weilanden waar broeierige rollen hooi liggen te wachten om te worden opgehaald, door uitgestrekte wijngaarden waarin de wijnboeren aan het werk zijn; langs boomgaarden met rijpe kersen waaraan de vogels zich te goed doen.

Ik fiets langs plaatsen met onbekende namen Soigny Cesnay Ste. Catherine St. Maure-de-Touraine Nouâtre Marcilly-sur-Viene ... Sommige zijn aan het eind van de dag een vage herinnering Pussigny Antogny le Tillac Dangé-St. Romain Châtellerault Cemon Chezelle Vouneuil Andere zijn meteen al weer vergeten Traversais Dissay St. Georges-les-Baillargeux Fontaine ...

In alle gevallen gaat het leven in de dorpjes door, onaangeroerd door een eenzame fietser. Ik fiets door valleien en over heuvels, langs rivieren en ruïnes van kastelen, over viaducten waar een hogesnelheidstrein onder mij door flitst of rijen auto's voorbij rijden vol met mensen die op weg zijn, wie weet waar naar toe.

Ik kijk er naar als vanaf een andere planeet. Ik voel me steeds minder deel van die wereld van haast en lawaai, waar tijd in minuten en seconden wordt gemeten.

Het maakt me allemaal niets meer uit

*O lichaamskracht, waarom ben jij verdwenen?
Zo sprak ik zachtjes tot mijzelf, want
Ik voelde mij wat wankel op de benen.
Louteringsberg XVII, 73ff*

Op 5 juni, in de buurt van Aubeterre vind ik het eigenlijk niet zo leuk meer.

De hellingen zijn lang en steil. Mijn benen voelen aan als waren ze van elastiek. Ik ben de hele dag moe, voel steken in mijn zij. Terwijl ik een paar dagen geleden blij was met een afdaling, begin ik er nu een hekel aan te krijgen. Want elke afdaling betekent onverbiddeijk dat er daarna weer een helling komt die omhoog gaat. De moed zakt me bijna in mijn schoenen en ik kan nauwelijks nog interesse opbrengen voor wat er om mij heen te zien is. Dat elfde-eeuwse Romaanse kerkje op 500 meter van de route moet iemand anders maar eens gaan bekijken. Dat bijzondere kasteel is vast al eens door een ander op de foto gezet. De geweldige vergezichten bij Bel Air zijn aan mij niet besteed. Ik ben allang blij dat ik even niet hoeft te klimmen. Ik begrijp nog steeds niet hoe ik de 105 km tot Aubeterre heb gehaald. Dan blijkt de camping ook nog gesloten, maar de werklieden zeggen dat ik er wel mag staan, hoewel water en elektriciteit zijn nog niet aangesloten. Ik ben zo moe en besluit daarom toch maar hier mijn tent op te slaan. Ik ben de enige gast en 's avonds neem ik een bad in de rivier de Dronne.

Over de Pyreneeën

*Ik was gelouterd en klaar om op te stijgen naar de sterren.
Louteringsberg XXXIII, 142-145*

Op 10 juni kom ik aan in St. Jean-Pied-de Port, aan de voet van de Pyreneeën. De bergen in de verte maken indruk op mij en ik durf niet verder zonder mij eerst te bezinnen en voor te bereiden op wat me te wachten staat. Er zijn meer pelgrims die er zo over denken. Op de camping heeft zich inmiddels een groepje van zes fietsers verzameld. We zoeken steun bij elkaar tijdens een goed gesprek bij een glas wijn.

Van de contouren van de Pyreneeën gaat toch wel een zekere dreiging uit. Zal het lukken, die zware klim. Inmiddels zijn nog drie fietsers gearriveerd en ook zij zijn een beetje zenuwachtig. De meesten branden nog een kaarsje in de kerk. Eén van hen gaat met mij naar de kerk om de eucharistieviering bij te wonen. De mis is in het Baskisch, maar het doet goed om hier ver van huis toch bekende onderdelen van de dienst te herkennen.

Voor het bestijgen van de helling is het wenselijk dat ik wat gewicht kwijt raak. Een aantal boeken dat ik uit heb of waar ik toch niet meer aan toe kom kan naar huis gestuurd. Een speciaal geval is De Goddelijke Komedie van Dante. Van De Hel heb ik echt wel genoten. De manier waarop Dante de uitvoer van de straffen beschrijft is niet ontbloot van humor. Zo staan de tirannen, die tijdens hun leven vele onschuldigen over de kling hebben gejaagd, nu voor eeuwig tot aan hun wenkbrauwen in het bloed van hun slachtoffers te sudderen. Eindelijk gerechtigheid! Maar De Hel heb ik uit, dus die kan nu weg. Datzelfde geldt ook voor Het Vagevuur of De Louteringsberg. Ook al valt er veel te genieten aan de beschrijving van al die zielen die de misstappen, die ze tijdens hun leven hebben begaan, nu moeten uitboeten. Weg ermee!

Maar met het hemelse Paradijs ligt het anders. Dat heb ik nog niet uit. Ik ben er nog volop in aan het lezen, maar ik besluit na veel wikken en wegen uiteindelijk dat die toch ook wel weg kan. Het wordt een beetje saai en voorspelbaar. Alles is in de hemel zo mooi en liefdevol en geweldig en Dante kan het eigenlijk niet goed onder woorden brengen. Maar wat mij het meeste stoort is dat Dante, met zijn leidsvrouw Beatrice, moeiteloos van hemelsfeer naar steeds hogere sferen floept. Dat wordt me echt te gortig, vooral nu elke meter stijgen mij menig zweetdruppeltje kost. Dus ook De Hemel kan weg. Dat scheelt alles bij elkaar toch een kilo of drie. Na het wegdoen van deze overbodige ballast durf ik de bergen te bestijgen.

Sint Jacob en Mohammed

*Zie mij, Mohammed, aan: verminkt als geen!
Voor mij gaat Ali, met het hoofd gespleten
van kuif tot kinnebak; hoor zijn gewezen
Hel XXVIII, 31ff*

Op 14 juni wordt ik geconfronteerd met een minder liefelijke kant van Sint Jacob. Meestal wordt hij als vrome pelgrim afgebeeld, gekleed in een lange mantel, met een pelgrimsstaf in de hand en een hoed op het hoofd. Aan de staf is een kalebas bevestigd, die dienst doet als veldfles. Aan de hoed is een jakobsschelp vastgemaakt, die kan dienen als bedelnap voor voedsel onderweg. In Logroño staat hij echter afgebeeld als krijgsman op een paard, die met zijn zwaard woest om zich heen slaat. De hoofden van de tegenstanders die hij een kopje kleiner heeft gemaakt liggen onder hem.

Ik fiets door naar Logroño aan de Ebro, zet de tent op, doe de was en ga nog wat rondkijken in de stad. In de stad staat een Santiagokerk (St. Jacobuskerk). Hoog boven de ingang bevindt zich een indrukwekkend beeldhouwd tafereel van Santiago Matamoros, Sint Jakobus de Morendoder. Het herinnert aan een veldslag die in 944 in de omgeving van Logroño heeft plaats gevonden. De legende verhaalt, dat St. Jacob zelf zich plotseling in de strijd mengde met een groot zwaard en gezeten op een vurige schimmel. Hij gaf de christenen moed en leidde ze naar de overwinning. Een mooi verhaal, maar niet één waar je tegenwoordig in een multiculturele omgeving mee kunt aankomen.

Wat maakt iemand tot pelgrim?

*De mens moet zich tot trager oordeel dwingen,
om niet te zijn als wie de opbrengst telt
Voordat de aren aan het zaad ontspringen.
Paradijs XIII, 120ff*

Op 17 juni bevind ik mij in Burgos:

Als ik wakker word, hoor ik mijn Duitse buurman met zijn high tech fiets en zijn ultra light uitrustings zijn bagage al pakken. Ik besluit daarentegen een vrije dag te nemen en me nog eens om te draaien. Als ik mijn tent uit kom zitten de deelnemers van Sindbad wandelvakanties nog op hun stoeltjes te wachten op het busje dat zo komt en hun bagage zal meenemen.

In de afgelopen dagen ben ik veel reizigers tegengekomen op weg naar Santiago. Is er een ware pelgrim aan te wijzen? Ik zou het niet durven, ieder maakt zijn eigen reis en heeft zijn eigen motieven, soms heel duidelijke, soms niet meer dan een vaag vermoeden.

- *Daar is bijvoorbeeld de Spaanse pelgrim die ik aantref, dwars over het fietspad liggend in de schaduw van een van de weinige bomen. Ik kan niet meer zegt hij. Mijn bedoeling was om vijf kilo af te vallen en ik heb vandaag 27 km aan een stuk gelopen zonder rust en zonder eten.*
- *Daar is de oudere heer met een klein rugzakje, een slaapzak en een veldfles. Ik tref hem als ik onder het afdak van een benzinestation even sta bij te komen. Hij overnacht in refugios en neemt genoeg met een plaatsje in een slaapzaal tussen zo'n honderd snurkende mede-pelgrims.*
- *Daar heb je de twee vrienden die met een "lege" fiets rijden. Hun echtgenotes vormen de hulptroepen voor vervoer van bagage en het koken van het eten.*

- Daar heb je de zojuist vermelde Sindbad wandelaars die met een klein rugzakje aan een nieuwe wandeldag beginnen.
- Daar heb je de reizigers die bepakt en bezakt met zware rugzak of fietstassen er een eer in stellen hun eigen lasten te dragen.
- Daar heb je de oudere man met zijn vrouw in de caravan. Hij zegt: "Ik zou die tocht ook graag eens willen maken, maar ik kan dat per voet of fiets niet aan. Ik volg nu zoveel mogelijk de route en hoop toch Santiago te bereiken en de stad te bekijken."

Voor mij is een kenmerk van pelgrim zijn in ieder geval dat je dingen achterlaat. Of dat nu de oorspronkelijke bedoeling was of een onbedoeld bijverschijnsel, het blijkt dat de last die je mee torst allengs minder zwaar wordt:

- dat begint al bij dingen die je onderweg verliest of vergeet. Op de eerste dag van mijn reis was ik mijn fietshandschoenen kwijt-geraakt, ik heb ze verder niet gemist;
- reserveonderdelen, die ik uit voorzorg heb meegenomen, zoals een buitenband en remlokjes, moesten worden gemonteerd. De versleten exemplaren konden worden achtergelaten;
- producten bedoeld voor de persoonlijke verzorging, zoals tand-pasta en shampoo, worden gebruikt. Ik ben een enthousiast flosser geworden. Hoewel het niet veel zoden aan de dijk zet, is het toch een plezierige wetenschap dat elke keer als ik tanddraad gebruik, mijn bagage weer iets lichter wordt;
- overtollige kledingstukken kunnen worden achter gelaten. Na enige tijd blijkt toch dat je ook met minder kan dan met zeven stel ondergoed en drie handdoeken;
- en tenslotte: levensvragen en zorgen overdenk je en geef je een plaats. Daarmee zet je ze als het ware aan de kant van de weg, je hoeft ze niet meer mee te torsen. Symbolisch daarvoor is de steen die ik uit Drenthe heb meegenomen om aan de voet van het ijzeren kruis neer te leggen.

Er is een groot verschil tussen
Het reizen van toeristen en dat van
pelgrims.

Toeristen gaat het om het genot
Pelgrims om diepgang
Toeristen zoeken iets om te zien
Pelgrims zoeken zin
Toeristen willen iets hebben
Pelgrims willen iets zijn
Toeristen verzamelen
Pelgrims laten los.

De kosmos en het leven zijn als een
labyrinth,
Een doolhof.
Toeristen zoeken de weg naar de
lachspiegels,
Pelgrims zoeken de weg naar de uitgang.
Zo vaak lijkt er immers in deze wereld
Geen weg meer te zijn,
Geen zin,
Geen doel.
Een toerist is op zoek naar het andere,
Een pelgrim naar zich zelf

Ds. Thijs Weerstra
Reisvaardig (Kok, Kampen 1995)

Valt mijn eigen last mij licht¹⁰

Voorzichtig zette hij zijn last terug
Tussen de scherpe, brokkelige stenen.
Hel 19, 130f

Op 22 juni voert de tocht van Hospital de Orbigo naar het 98 km verder gelegen Cacabelos. Daar tussen ligt een hoge bergrug.

Vanmorgen in alle vroege vertrokken voor een rit waar ik wel tegenop zag. Vandaag moet ik door de bergen van León over de pas van Foncebadón. Een klim over een afstand van 30 kilometer van een hoogte van 800 meter naar 1500 meter. Achteraf viel het mee. Ik kwam langs enkele mooie dorpjes waar je zo in de middeleeuwen waant.

Het aantal pelgrims op de weg neemt toe, onderweg heb ik nog even gesproken met een Duitse wandelpelgrim, die vanaf de Spaans-Franse grens is begonnen. We spreken samen over de weg die we gaan en over hoe goed het is dit te mogen ervaren en hoe dankbaar we zijn dat we dit nog kunnen doen. Nadat ik verder ben gereden kom ik even later bij het hoogste punt, waar het Cruz de Ferro staat. Dit ijzeren kruis is een simpel monument bovenop een boomstam. Het monument heeft eeuwenlang pelgrims moed gegeven. Als je dit had gehaald, dan zou je Santiago ook wel halen. Tot op de dag van vandaag leggen pelgrims symbolisch een deel van hun last af door een steentje op de grote berg keien aan de voet van het kruis te leggen. Het is bemoedigend zo indringend te ervaren dat je je lasten niet voor eeuwig zelf hoeft mee te dragen. Je mag ze neerleggen aan de voet van het kruis. Mijn steentje dat ik vanaf Drenthe heb meegedragen heeft daar ook een plaatsje gekregen.

De volgende dag, 23 juni, staat er weer een pittige klim op het programma.

Van 500 meter hoog naar 1300 meter over de Poyo pas. Goed voorbereiden dus. Eerst ontbijt ik uitgebreid in Villafranca en daarna wordt de klim ingezet. Ook hier is weer een nieuwe autoweg aangelegd. Hoog boven mij slingert hij tussen de bergtoppen op hoge pilaren en lange overspanningen. Zo hoog moet ik dus ook nog vandaag. Ik ga vol goede moed verder en na een paar uurtjes klimmen ben ik via de oude weg nu boven de snelweg uitgekomen. Het geeft toch wel enige voldoening als ik nu van bovenaf kijk naar het verkeer dat onder mij voort raast. Bij de grens van Galicië zet meteen de mist in en het wordt koud. Ik ben in het land van de Kelten aangekomen. Zij vestigden zich hier in de 6e eeuw voor Chr. en houden zich nog steeds aan hun eigen tradities en spreken nog hun Keltische taal. Net als in Schotland wordt hier op de doedelzak gespeeld. Ik zie door de mist echter weinig van de omgeving. Volgens de legende zou hier de berg liggen waar de heilige Graal (de avondmaalsbeker die Jezus gebruikte) verborgen moet liggen. Alle ridders in de middeleeuwen waren op zoek naar deze heilige Graal; hij is echter nooit gevonden. In de tijd van de legendarische Koning Arthur symboliseerde de Graal het hoogste spirituele goed, waar de mens naar op zoek is.

¹⁰ Liedboek Gezang 189: 3

Boven op de pas staat een restaurantje waar de waardin een eenvoudige doch voedzame maaltijd serveert.

De weg is het doel

*Hij sprak: Volg jij je ster, dan zul je leren
De haven van je roem binnen te gaan.*

Hel, XV, 55f

De weg is het doel

*Leven is op weg zijn
bergen beklimmen, waden door
rivieren
bloemen plukken bij maanlicht
dwalen door de eenzaamheden en
woestijnen
een kaars branden tegen de storm
opfietsen met anderen en hen dragen
brood delen en vieren in de nacht.*

*Leven is pelgrimeren
een tijdlang werken aan de weg
een brug bouwen over zwart water
rovers verjagen en duivels
waken en bidden met zieken
doden begraven bij de kapel.*

*Nooit raken pelgrims thuis:
'vreemdelingen' vestigen zich niet
wanneer ze eindelijk aankomen,
weten ze wat ze vermoeden:
De weg is het doel.*

Op 24 juni kom ik aan in Arzùa, de laatste pleisterplaats voor Santiago. Ik tref daar ook Gerrit en Han, twee Zeeuwen die samen onderweg zijn en die ik al eerder was tegen gekomen.

De afgelopen dagen heb ik weinig tijd gehad om na te denken. De inspannende klim vroeg alle aandacht bij het naar boven gaan. Het sturen en remmen eiste alle concentratie op bij de afdalingen. Vandaag ben ik op de laatste bladzij van het routeboekje aangeland. Dat inspireerde mij om de gedachten eens de vrije loop te laten. 's Avonds gaan de Zeeuwen en ik weer samen eten en we filosoferen wat over pelgrimeren. Ik stel de vraag aan de orde: Stel dat ik op de laatste veertig kilometer van de reis zou verongelukken, wat zou er dan op mijn grafsteen komen te staan. Hij heeft zijn doel niet bereikt of Hij is op weg gegaan.?" Han (meelevend SoW) en Gerrit (vrolijk katholiek) en ik zijn het er over eens dat er zou moeten staan: "Hij is op weg gegaan".

Het zetten van de eerste stap is belangrijker

dan de aankomst. Natuurlijk hoopt iedereen aan te komen, maar de aankomst kan nooit meer zijn dan een mooie toegift. De weg is het doel. De reis zelf is al een enorme belevenis geweest. En het mooie is, dat was het al vanaf de eerste dag. Eigenlijk kon de reis vanaf dag één al niet meer stuk, en met elke volgende dag is zij mooier geworden.

Vrede wens ik U

Zie, daar is de heilige apostel voor wie de mensen Gallicië bezoeken.

Paradijs XXV, 17f

Op 25 juni kom ik in Santiago de Compostela aan. Ik haal in het pelgrimskantoor mijn *compostelaat*, het pelgrimsdiploma, en zwaai via de webcam, die constant op het pleintje gericht staat, naar mijn geliefden thuis. Ik ben te laat voor de dagelijkse pelgrimsmis, die woon ik de volgende dag bij.

Ter afsluiting van de pelgrimage woon ik de pelgrimsmis bij. Voor de mis sta ik even stil in een kapelletje en gedenk de vader van Jacques die ik ontmoette op de camping van Nantueil en die mij gevraagd heeft voor hem te bidden als ik de tocht zou hebben volbracht. Als de dienst begint heet een non allen welkom en studeert met ons een paar liederen in. Het eerste lied is Ubi Caritas et Amor Deus ibi est¹¹, zoals dat in Taizé wordt gezongen en ook in de gemeente Assen-West niet onbekend is. Later in de dienst zullen we het nog een paar keer zingen. De non zingt later met kristalheldere stem de vaste delen uit de mis.¹² De priester heet alle pelgrims die zojuist zijn aangekomen speciaal welkom. Uit veel verschillende landen zijn ze hier naar toe gekomen. Een peregrina uit de Malediven mag de schriftlezing doen. Na de preek is de eucharistieviering. Een vrouwelijke diaken deelt mede het brood (ouwel) uit. Tijdens het tafelgebed wordt de vredegroet uitgewisseld. Ik vind het bijzonder indrukwekkend om in deze omgeving met mensen uit de hele wereld rond het lichaam van Christus elkaar vrede toe te wensen. Pace" zeggen de burens voor, naast en achter mij tegen me terwijl ze mij de hand geven. En ik wens hen op mijn beurt: "Pace, vrede wens ik U".

Het Evangelie in de notendop

Met dit verslag heb ik geprobeerd iets te delen van wat ik heb meegemaakt op mijn pelgrimage naar Santiago de Compostela. Het is gebleven bij het weergeven van impressies. Een wetenschappelijke of verstandelijke analyse is het niet geworden, en ik denk dat dat er ook niet van zal komen. Te vaak hebben we in het verleden onze gevoelens proberen weg te redeneren, door ze in een sluitend dogmatisch systeem in te passen. Mijn voornemen is deze ervaringen in mijn hart te bewaren als kostbare herinneringen, waar ik nog vaak bemoediging uit zal putten. Eén van de mooiste ervaringen onderweg wil ik nog met u delen. Op 27 mei fiets ik door een landschap met daarin alle mogelijke tinten groen van allerlei gewassen. De kleuren van klaver, lavendel, koolzaad, erwten in bloei, boterbloemen en de alle geuren daarvan strelen de zintuigen, terwijl de vogels in de lucht fluiten dat het een lieve lust heeft. In een plantsoentje in de buurt van Honnecourt-sur-Escaut neem ik een rustpauze en laat de schoonheid van de schepping op mij inwerken. Terwijl ik geniet van de rust komt een meisje langs op haar driewielertje. Ze zegt: Ik ben Emanuelle. Daar staat mijn huis. Daarbij wijst ze naar het huis een eindje verderop. Een ontmoeting, een paar woorden die werden gezegd, zo oppervlakkig gezien zonder enige bijzondere betekenis, maar voor mij het Evangelie in de notendop.

Want daar zit je dan in een paradijselijke omgeving. En een kind zegt: Ik ben God-met-jou, en daar woon ik, tussen de mensen. Je kunt zo bij me aankloppen.

Ds. Henk ten Napel
Assen, 24 oktober 2003

¹¹ Vertaling: *Waar liefde woont en vriendschap, daar is God*

¹² o.a. *Kyrie, Sanctus, Benedictus*